

© Чуйкова О. В.

законами прекрасного та підготувати підлітків до здійснення естетичної діяльності; а також схарактеризувати основні завдання, а саме: забезпечення естетичної освіти через оволодіння естетичною спадщиною, розвиток творчих здібностей в процесі художньої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения. Т.3, М.: Педагогика. 1979г.-492с.
2. Раввінов О. Г. Масова хорова робота в школі, К.: Радянська школа.- 1957.-145с.
3. Лагутін А. Основи педагогики музыкальной школы: Учеб.пособие.- М.: Музыка, 1985.-143 с.
4. Харламов И. Педагогика: Учеб. пособие 2-е изд., перераб. и доп.- М.: Высш. шк., 1990.-576 с.
5. Нравственно-эстетическое воспитание ребенка в детском саду / [Н.А. Ветлугина, Т. Г. Казакова, Г. Н. Пантелеева и др.] ; Під ред. Н. А. Ветлугиной. - М: Просвещение, 1989.-79 с.
6. Корольков Н. Музыка как средство эстетического воспитания: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.04 «Марксистско-ленинская эстетика» / Н. А. Корольков - Киев. 1978.-20 с.
7. Педагогика : Учеб.пособие для учащихся пед.уч-щ по спец.№2009 «Муз.воспитание»/ [Л. Р. Болотина, С. П. Баранова, Л. Г. Семушина и др.; Под. ред. Л. Р. Болотиной и др.] -М: Просвещение, 1987.-288с.
8. Гудовсек О. Сучасні тенденції естетичного виховання молодших школярів / О. Гудовсек / Нова педагогічна думка : наук.-метод. журн. – 2012. – №7. – С. 25-31.
9. Букач Н. Н Эстетическое воспитание подростков в условиях пионерского лагеря: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.13.00.01 «Теория и история педагогики» / Н.Н. Букач-Киев.1987.-21 с.

Чуйкова Олена Володимирівна, кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії та біоетики Одеського національного медичного університету.

УДК 314.156.(477)

“СОЛЯРИС” ЯК МАТЕРІАЛІСТИЧНА ТЕОЛОГІЯ ТА МАТЕРІАЛІСТИЧНА ТЕОЛОГІЯ ТА АНТРОПОКОСМІЗМ В РАКУРСІ НООЕТИЧНИХ ІДЕЙ ТА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ПРАКТИК

В статті розглядається концепт Соляриса в ракурсі нооетичних ідей та постмодерністської стратегії деконструкції, лаканівського психоаналізу (ідея “дзеркальної стадії” розвитку особистості) та постмодерністського аналізу Славоєм Жижеком не/етичної поведінки вчених і покарання за це на планеті Солярис, що імітує космічний/планетарний мозок. Ідеї про планетарний мозок, що В. І. Вернадський назвав ноосферою, вже існують, але пов'язати розум з етикою наглядно ми можемо в образі Солярису як матеріалістичної теології, планетарному розумі та взагалі розгляду наукового співтовариства в фільмі Андрія Тарковського “Солярис”, що також включає космічні, планетарні конотації даного концепту.

Ключові слова: нооетика, ноосфера, планетарний розум, матеріалістична теологія, духовна тілесність, екологія, цивілізаційний мутант.

“СОЛЯРИС” КАК МАТЕРИАЛИСТИЧЕСКАЯ ТЕОЛОГИЯ И АНТРОПОКОСМИЗМ В РАКУРСЕ НООЭТИЧЕСКИХ ИДЕЙ И ПОСТМОДЕРНИСТСКИХ ПРАКТИК

В статье рассматривается концепт Соляриса как материалистическая теология в ракурсе

нооетичних ідей і постмодерністської стратегії деконструкції, лакановського психоаналіза (ідея “зеркальної стадії” розвитку личности) і постмодерністського аналізу Славоя Жижека не/етичного поведіння учених і покарання за це на планеті Солярис, який імітує космічний / планетарний мозок. Ідеї про планетарний мозок, який В. І. Вернадський назвав ноосферою, вже існують, але об’єднати ум з етикою наглядно ми можемо в образі Соляриса як матеріалістическої теології, планетарного ума, розумної етики; в тому числі розгляду наукового співробітництва в фільмі Андрія Тарковського “Солярис”, який також містить космічні, планетарні конотації даного концепта. По суті «Солярис» — експлікація наукових ідей про ноосферу як розум, що охоплює всю планету, а ракурс нооетики ставить питання про моральну відповідальність учених не тільки як експериментаторів над людьми і природою, які в кінці кінців виходять із-під наукового контролю і мстять, але і як винуватців за свою повсякденну неетичність, за свої відхилення від норм збереження життя в відношенні дітей і жінок (історія Григоряна, Кельвіна). “Солярис” — це заклик до гіпервідповідального поведіння учених, психологів, лікарів.

Ключові слова: нооетика, ноосфера, планетарний розум, матеріалістическа теологія, духовна телесність, екологія, цивілізаційний мутант.

“SOLARIS” AS MATERIALISTIC THEOLOGY AND ANTHROPOLOGY SPACE BY POINT OF VIEW OF NOOETHICS IDEAS AND POSTMODERN PRACTICES

The article provides the description of nooethics idea and Solaris of group of sciences of postmodernism by philosophy of Slavoj Žižek and analytical psychology of Jacques Lacan. In the article concept of Solaris is examined as explication of scientific ideas about a noosphere as reason wraparound all planet, point of view of nooethics, that puts a question about moral responsibility of scientists not only as experimenters above people and nature, that eventually get out of scientific hand take revenge on, but as guilty for the everyday unethicalness, for the retreats from the norms of maintenance of life in regard to children (girl of scientist of Grigorian) and women (lost wife of scientist-psychologist Kelvin), what philosophers, psychoanalysts of postmodern, write about.

Key words: nooethics, noosphere, planets reason, materialistic theology, spiritual corporalness, ecology, civilization mutant.

В статті розглядається концепт Солярису як образу планетарного розуму, що має етичну спрямованість відносно наукового співтовариства та нооетичних ідей в ракурсі постмодерністської стратегії деконструкції, лаканівського психоаналізу (ідея “дзеркальної стадії” розвитку особистості) та постмодерну Славоя Жижека в ракурсі аналізу не/етичної поведінки вчених і реакції на це космосу на планеті Солярис, що імітує планетарний мозок. Ідеї про планетарний мозок, що В. І. Вернадський назвав ноосферою, вже існують, але пов’язати розум з етикою наочно ми можемо в ідеї Солярису, що описана спочатку в романі Станіслава Лема, а потім показана в фільмі Андрія Тарковського. Також ідеї етичної науки розвинені в напрямку нооетики.

У філософській традиції, починаючи з ХХ століття, подібні ідеї маркуються як “філософська віра” Карла Ясперса або трансгуманізм Мартіна Гайдеггера. Про “духовні основи суспільства” пише С. Л. Франкл. Взагалі з ХХ століття проходить загальна тенденція пошуку синкретичної моделі поєднання розуму та етики, матерії та духовності й тому подібних сполучень у цілісну філософську концепцію, що реагує на потреби людства. В переломленні даних ідей нашу статтю можливо присвятити дослідженню співвідношення сутнісних ідей нооетики з метафорою матеріалістическої теології, наукового розуму та окремого наукового співтовариства в фільмі Андрія Тарковського “Солярис”, що також включає космічні, планетарні конотації даного концепту.

Візуальний ряд творчості Андрія Тарковського наявно показує ті проблеми сучасності, на які відреагувала “нооетична” людина, вчений Кельвін як центральний персонаж цього фільму, все наукове співтовариство, від яких дійсно потерпає сучасна цивілізація. “...кінематографічний матеріалізм, пряме фізическе воздействие текстуры его фильмов. Эта текстура передает состояние Gelassenheit, успокоительного освобождения, которое включает саму необходимость какого-либо поиска» [1; С. 241]. Художнє “тіло” “кінематографічного матеріалізму” співвідноситься з реальною матерією-тілом людини, з якою має справу медик, вчений-експериментатор, навіть психолог, як головний персонаж Кельвін з “Солярису”.

Матеріалістична теологія є проявом глибокої духовності, для здійснення якої треба звільнитися від раціональності та поглинути в матеріальну реальність — соціальне буття, екологію, зрозуміти, чому саме сучасне суспільство називається “цивілізаційний мутант”

технологічного прогресу або в арт-хаусному кіно показане як цивілізаційний смітник. Саме “Солярис” в цілому, з якого можна виділити Солярис як філософський концепт, символ, що означає матеріалістичну теологію, має ознаки ноетики, можна вважати відповіддю на сучасні наукові проблеми планетарного масштабу.

Фільм показав, що Солярис як невідпорядкована вченим субстанція виявляє приховані проблеми наукового співтовариства. Свіість та розум з прихованими (навіть від самого носія цієї травми) травмами несвідомого, де містяться проблеми порушеної етики медика, вченого, провини перед людством, окремою людиною. Основна провина — перед природою. З точки зору ноетики та творчості Андрія Тарковського, який полюбляє використовувати стоп-кадри цивілізаційного смітника, відходів пікніку (як у фільмі “Сталкер”, що знятий по роману “Пікнік на обочині”), провина вчених перед людством, дітьми, майбутніми поколіннями, природою за екологічну катастрофу. Парадокс у тому, що все, що для необізнаних людей є святинею, досягненнями прогресу, насправді є сміттям, відходами іншої або загиблої цивілізації, сміттям з чужого столу.

Поняття ноетики виходить з іншого поняття — ноосфера. Дослідити історію цього поняття буде доцільним по книзі В. М. Запорожана «Нооэтика в этическом кодексе медицины XXI столетия»: «Само понятие «ноосфера» было предложено французским ученым Эдуардом Леруа... Тейяр де Шарден рассматривал ноосферу в контекстах единой философской доктрины, как этап цикла развития материи (универсума) от начальной точки сингуляции (альфы) до конечной (омеги). ...Возникновение разума — закономерный результат развития материи, подготовленный всем ходом развития мира, который представляет собой качественно новый этап эволюции живой материи, переход эволюции от биологической фазы к социальной, духовной; превалирование духовного начала над материальным в организации и функционировании биосферы. ...Человек как носитель разума не приспособливается к среде, как другие животные, а изменяет и подчиняет ее себе, «...устраняет и покоряет всякую форму жизни, не являющуюся человеческой».

...В состоянии ноосферы эволюция «...приобретает свободу располагать собой — продолжить себя или отвергнуть», завершить развитие разума путем глобальной катастрофы. Формирование ноосферы — естественный процесс, не зависящий от воли человека, но он может быть ускорен деятельностью человека. ...Ноосфера — это новое, эволюционное состояние биосферы, при котором разумная деятельность человека становится решающим фактором ее развития. ...В. И. Вернадский показал, что факторами последней перестройки биосферы служат научная мысль и коллективный труд человечества, давно уже ставшего мощной геологической силой.» [2; С. 104-106]. Наступний пункт умов існування ноосфери в ноетиці був скорегований, оскільки останнім часом згубність наукової думки говорить вустами згубленої природи та декількох світових війн. Так виникла ноетика як засіб, що корегує цей пункт. «Свобода научной мысли и научного искания от давления религиозных, философских и политических построений и создание в государственном строе условий, благоприятных для свободной научной мысли» [2; С. 111]. Таким чином, Тейяр де Шарден називав ноосферою “шар думок”, що розповсюджений над Землею, це як би її нова оболонка. Планета Солярис своєю текучою консистенцією також дуже нагадує мозок.

Навпаки, В. І. Вернадський вирішив, що ноосфера — це матеріальна оболонка, шар Землі, що здатна кардинально змінюватися під тиском діяльності людини. Тобто людина своїм розумом та працею може бути реальною “геологічною силою”, що перебудовує планету в інтересах розумних, вільних людей як єдиного цілого. Отже, Земля набуває характеристики єдиного, загального планетарного Мозку, що несе відповідальність за подальший розвиток людства та планети в цілому. Багато індивідуальних думок поєднуються в єдиний розумовий шар, що покриває всю планету. І це також нагадує консистенцію Солярису, що текучий, трансформується в залежності від підсвідомих думок вчених та повертає їм те, що вони накоїли та спромоглись втекти від особистої відповідальності навіть перед самими собою на планету Солярис. Навіть на іншій планеті від своїх особистих або професійних помилок, як у психолога Кельвіна, дружина якого покінчила життя самогубством, тому що їй не вистачало любові, вченому неможна врятуватися.

Порятунок від подібних трагедій для себе і навколишніх Андрій Тарковський, наприклад, знайшов у етиці любові — це є проявом якраз матеріалістичної теології. Недарма всі його герої моляться не стоячи на колінах, а лежачи хрестом на землі. Так вони знаходять баланс тілесної духовності й вібрацій усього світу або космосу. Любов у Андрія Тарковського — це містична матеріальна сила, що рятує людство. Загальнолюдська, екологічна любов — це також одна з ноетичних ідей. У своєму інтерв'ю з приводу “Соляриса” Андрій Тарковський сказав наступне: “Возможно, на самом деле, миссия Кельвина в «Солярисе» заключается только в одном: показать,

что любовь к другому является жизненно необходимой. Человек без любви уже более не человек. Целью «соляристического» сообщества было показать, что людям необходима любовь» [1; С. 227].

Моральний пафос режисера більш оптимістичний, ніж у романі Лема, який прагматично вважає, що співтовариству вчених потрібні більш жорсткі заходи, що раціональність, звичка до експериментів повернуться бумерангом до них самих, бо механізм руйнації спрямований ними на самих себе. “В романе Лема, наоборот, внимание сосредоточено на внешнем инертном присутствии планеты Солярис, это своеобразная «Мыслящая Вещь» (если использовать выражение Канта, которое очень подходит в данном случае). Суть романа именно в том, что Солярис остается непроницаемым Другим, с которым мы не можем вступить в контакт. Действительно, оно возвращает нам наши глубочайшие отвергнутые фантазии, но вопрос-проблема «Che vuoi?» («Чего ты хочешь?») при этом остается неразрешенной. Почему Оно делает это? Это просто механический ответ? Или Оно играет с нами? Оно хочет помочь нам — или вынудить нас — посмотреть в лицо отрицаемой нами истины?» [1; С. 227-228]. Таким чином, ноосфера, як і Солярис — це мисляча субстанція. Та «Речь-Солярис» — це ми самі.

Тобто, свобода наукової думки потребує релігійної та етичної реакції, а також етичної саморегуляції, про що йдеться в ноетиці. Філософську рефлексію ми бачимо наглядно в кінематографі. Наприклад, у фільмах «Солярис» та «Сталкер» Андрія Тарковського йдеться про дзеркальне відображення гігантським розумом Соляриса завданих оточуючим людям та природі травматичних дій вченими — це загинула дружина психолога Кельвіна та видіння дитини у вченого Гаспаряна, що його переслідує. Тобто, рано чи пізно ноосфера починає віддзеркалювати завдану вченими шкоду. І це робить космічний розум у вигляді текучої планети Солярис, що контактує з вченими, але не підпорядкований їм у якості об'єкту досліджень. Навпаки, Солярис є прихованим суб'єктом, що повертає травми тим, хто їх започаткував. В тому числі видіння-мрія Кельвіна про красиву, чисту природу. Тобто “Солярис” — це яскравий приклад ідей антропокосмізму, в якому людина та космос так чи інакше взаємодіють. У фільмі “Сталкер” йдеться в тому числі й про цивілізаційний смітник, згублену людьми природу, про космос та екологію, про що яскраво свідчать відповідні кадри фільму. Сталкер у цьому фільмі має за мету зробити більш віроючими, більш етичними письменника та вченого. Фільми Антоніоні, Пазоліні присвячені проблемі екології, краху людського прогресу, де місто — це цивілізаційний мутант.

Тобто, проблема духовності вчених є частиною ноетики. «Учение В. И. Вернадского позволяет нам открыть новую страницу в познании человеком самого себя — как разумной части живого мира и одновременно наиболее сложного и закономерного явления мироздания. Древнее ощущение единства и осознание себя частью космической реальности получает в наше время действительное обоснование, переводится в рациональный план» [2; С. 111]. Але виходить це вчення з ідей космізму російського вченого Н. Ф. Федорова.

В ідеї Соляриса міститься замкнена в собі діалектика західної проблеми — реакції “питання — відповіді”, не “рішення”, а саме реагування на проблему чорної, руйнівної діяльності людини. Існування ноетики рівноцінно травматичній субстанції, яка увібрала в себе все ганебне й руйнівне, що причиняє травму людині, і зараз візуально демонструє це так, як це робить Солярис. Солярис — це нібито не матеріальна, а водяниста, текуча, немов би рідина, планета, що покликана експліцитувати травматичні закоулки людської свідомості їх же носіям — вченим. Генераторами та глядачами травматичних фантазмів на Солярисі є вчені, вчена спільнота, яка повинна відтепер спокутувати свої наукові гріхи. Можливо, біоетика та ноетика — це більш, ніж симптоматичне відображення проблемного стану людства. Найчастіше прекрасний напрямок науки насправді є симптомом на хворобливий прихований стан людства, на якісь проблеми. Виникнення такого напрямку сигналізує, що людству потрібно негайно реагувати на якусь проблему задля зберегання свого існування.

У фільмах Андрія Тарковського також основним мотивом є засмічене людиною навколишнє середовище, цивілізаційний смітник (як у пейзажах “Сталкера”). Протилежністю цим пейзажам є пейзаж-мрія психолога Кельвіна з “Соляриса” про чисту природу, озеро, ліс, який він весь час уявляє собі як згадку про екологічний “золотий вік” людства. Матерія, природа як екологія — це спроба через несвідому мрію людини одухотворити матерію і водночас — стурбованість з приводу бруду навколишнього середовища, сміття від інопланетного банкету (“Сталкер”), що має для нас сакральну цінність, тому що людство не розуміє, що це просто сміття, бруд цивілізації, тим більше кинутий мимохідь — такий полнос фільмів є проявом матеріалістичної теології. Ще один аспект матеріалістичності — екологія, чиста природа, про що постійно мріє Кельвін, — контрастує з “сміттям цивілізаційного мутанта” фільму “Сталкер”. Інший бік матеріальної теології

— порятунок природи, поліпшення екосистеми. С. Л. Франк писав, що існує «сродство между человеком и миром как проявлениями единой реальности» [6; С. 410]. Водночас “Типичный для Тарковского пейзаж (гниющие отбросы цивилизации, наполовину утилизированные природой) является в романе именно тем, что характеризует зону саму по себе...” [1; С. 231].

Що ж таке Солярис з точки зору постмодерну? Славою Жижек у роботі “Вещь из внутреннего пространства” пише наступне: “Планета Солярис, таким образом, представляет собой в точном кантовском определении невозможную видимость мысли (думающую субстанцию), Вещь-в-себе, ноуменальный объект. Важным для Вещи-Соляриса является то, что он одновременно и полная Инаковость, и чрезмерная абсолютная близость: Вещь-Солярис, скорее, есть «мы сами», наша собственная недостижимая суть, чем Бессознательное; так как эта Инаковость есть непосредственно мы сами, она проецирует «объективно-субъективную» фантазматическую суть нашего существования. Общение с Солярисом терпит неудачу не потому, что Солярис слишком чужд и является предвестником интеллекта, бесконечно превосходящего наши ограниченные возможности, играющий с нами в извращенные игры, суть которых мы никогда не улавливаем, но потому что он подводит нас слишком близко к тому, что должно оставаться на расстоянии, если мы хотим сохранить согласованность нашего символического мира. Эта абсолютная Инаковость — Солярис — порождает призрачные явления, которые подчиняются нашим глубинным идиосинкратическим прихотям, то есть если и есть тот, кто управляет происходящим на поверхности Соляриса, то это мы сами; «Мыслящая Вещь» находится в нашем сердце” [1; С. 229-230]. Дзеркальне відображення внутрішньої провини розповсюджене на космос і людину. Внутрішня ідіосинкразія етики, що чіпляє найніжніше, найперспективніше для людства — дитину — повертається у неприхованій наявності всього жаху вчинку і вражає носія цього жахливого вчинку-вченого, що відійшов від етики професії та людства. Наявний соціальний устрій приховує такі вчинки у масі буденних звичних обставин. Тому тільки космічні речі можуть здійснити трансгресію, порушити символічний устрій буденних матеріальних речей. Тобто це є “дзеркальною стадією” розвитку особистості, про що психоаналітик Жак Лакан пише в своїй однойменній роботі.

Славою Жижек так визначає ноетичні ідеї та матеріалістичну теологію “Соляриса” та “Сталкера” Андрія Тарковського: “Фильмы Тарковского наполнены тяжестью Земли, которая как бы оказывает воздействие и на само время... Эта невероятная «тяжеловесность» не имеет отношения ни к непосредственной материальности цветочных пятен, ни к материальности изображаемых объектов; она находится в своего рода промежуточной, призрачной зоне, которую Шеллинг назвал духовной телесностью. С точки зрения Лакана, очень легко определить эту «духовную телесность» как материализованное *jouissance* — овеществленное, во-площенное наслаждение. ...во вселенной Тарковского мы можем «выйти в духовное измерение» только путем прямого физического контакта с влажной тяжестью земли (или стоячей воды). Таким образом, становится понятным, почему роман Лема оказал такое сильное влияние на русского режиссера: планета Солярис предстает идеальным воплощением представлений Тарковского о тяжелой, влажной субстанции (земле), которая не противоположна духовности, но как раз наоборот является ее проводником, медиумом. Эта гигантская «материальная Мыслящая Вещь» буквально овеществляет непосредственное слияние материи и духа. ...Все это дает очень серьезные основания утверждать, что Тарковский, пожалуй, единственный в истории кинематографа попытался в своих произведениях воплотить идею *материалистической теологии...*” [1; С. 241-242].

Матеріалістична теологія також пов'язана з тим, що метафора землі в фільмах Андрія Тарковського є також стародавнім символом життя, а земля з водою — це метафора жіночого тіла, що народжує, дає нове життя людству. Тобто через символіку йде таємне обожнення жіночої влади над життям у фільмах Андрія Тарковського. Також в рамках ноетики йдеться про збереження життя людини всіляким способом, йдеться про відчуття провини, що постійно повертається до професійних лікарів, вченого, психолога (як Кельвін, дружина якого покінчила життя самогубством). Історія самогубства дружини психолога стала вже універсальним сюжетом світового масштабу, що говорить про глобальну проблему професійної провини лікаря перед людством, яка пов'язана з незбереженням життя, з професійною помилкою. Цей сюжет є також в американському фільмі “Психоаналітик”, де лікар травматично переживає загибель-самогубство дружини.

Отже, проблема втрати життя є глобальною, ноетичною, бо стосується кожного і, водночас, охоплює світовий масштаб; це травма професіонала, вченого, що не виконав (навіть

© Шатохина Н. П.

завдяки досягненням науки, психології) свій професійний обов'язок — не врятував життя людини. Це проблема хворої совісті й бездушності лікаря, відсутності любові навіть до близької людини. Моральний посил фільму — сучасна потреба не в раціональності і не в науковому прогресі, а в дефіциті любові.

Ще один ракурс проблеми, що пов'язує ноетичні ідеї з Солярисом — це космос і людина. «Солярис — это планета с океанически жидкой поверхностью, которая постоянно движется и время от времени имитирует узнаваемые формы — не только искусственные геометрические структуры, но и гигантские детские тела, или человеческие постройки. Хотя все попытки коммуникации с планетой оказались неудачными, ученые разрабатывали гипотезу, что Солярис — это гигантский мозг, который каким-то образом читает мысли» [1; С. 222]. Тобто йдеться про те, що мозок-Солярис дзеркально відображає провину вчених, навіть ту, про яку вони не хочуть згадувати і взагалі витіснили її з пам'яті. Солярис — це космічний розум, що ретранслює, повертає назад усі гріхи, травматичні ситуації, що приховані в свідомості вченого або спільноти вчених, що працюють на цій планеті Солярис. У зв'язку з цим виникає запитання: хіба такі недосконалі люди мають право на пріоритет у вирішенні долі світу, людства? І тут доречно ідея Лакана про «дзеркальну стадію» розвитку людини та дорослішання людини.

Таким чином, лаканівські ідеї та постмодерні практики Жижека, що деконструюють «Солярис» як філософський концепт, їх ноетичний ракурс, вказують на той факт, що людству і вченій спільноті треба подорослішати, стати більш етичними та відповідальними, перш ніж вирішувати чийсь долі. Вчені відкрили космос, але, може, космос не на боці вчених, а навпаки, наказує за помилки вчених і суггестивно допомагає тим, хто постраждав від помилок вчених — і професійних, і особистих етичних помилок по відношенню до оточення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жижек Славой. Вещь из внутреннего пространства// Гендерные исследования, № 9 (1/2003): Харьковский центр гендерных исследований. – 346 с. – С. 211-253.
2. Запорожан В. Н. Ноэтика в этическом кодексе медицины XXI столетия. – О.: ОНМедУ, 2011. – 168 с.
3. Запорожан В. М. Шлях до ноетики. – О.: Одес.мед.ун-т, 2008. - 284 с.
4. Лакан Ж. Инстанция буквы в бессознательном, или Судьба разума после Фрейда. – М.: Логос, 1997. – 329 с.
5. Тейяр де Шарден П. Феномен человека/ П. Тейяр де Шарден. – М.: Наука, 1987.
6. Франк С. Л. Реальность и человек. – М.: Республика, 1997. – 479 с.

Шатохина Наталья Петровна, кандидат философских наук, преподаватель кафедры Донецкого университета управления

УДК 123.1

СВОБОДА КАК ОПРЕДЕЛЯЮЩАЯ ЛИЧНОСТНОГО ВЫБОРА

В данной статье рассматривается альтернативность свободы личностного выбора и ответственность за его последствия. Только в ситуации выбора свобода воли проявляется в полной степени, и только таким образом человек выходит из подчинения условностям и "социальным табу".

Ключевые слова: свобода, многоальтернативность, выбор, детерминированность, хаос, нелинейность, личность.

СВОБОДА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ОСОБИСТІСНОГО ВИБОРУ

В цій статті розглядається альтернативність свободи особистісного вибору та відповідальність за його наслідки. Тільки в ситуації вибору свобода волі проявляється в повній